



АРХИВ ЈУГОСЛАВИЈЕ

БИБЛИОТЕКА ИНФОРМАТИВНИХ СРЕДСТАВА

ИНВЕНТАР

**ПОСЛАНСТВО КРАЉЕВИНЕ
ЈУГОСЛАВИЈЕ У
ЧЕХОСЛОВАЧКОЈ – ПРАГ**

**1919-1939
(1921-1941)**

Предраг Крејић

Београд, октобар 2023.

Библиотека информативних средстава

ИНВЕНТАР
сумарно-аналитички

AJ-391

**ПОСЛАНСТВО КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ У
ЧЕХОСЛОВАЧКОЈ – ПРАГ
1919–1939
(1921–1941)**

Предраг Крејић

САДРЖАЈ ИНВЕНТАРА

Страна

| | |
|---|-------|
| ИСТОРИЈСКА БЕЛЕШКА | V |
| ИСТОРИЈАТ СТВАРАОЦА ФОНДА | VII |
| СТАЊЕ И ЗНАЧАЈ АРХИВСКЕ ГРАЂЕ ФОНДА | XVIII |
| СТРУКТУРА АРХИВСКЕ ГРАЂЕ ФОНДА..... | XXIII |
| ОПИС ЈЕДИНИЦА ОПИСА | 1 |
| ПОПИС КЊИГА ЕВИДЕНЦИЈА..... | 11 |
| ИНДЕКСИ АРХИВСКЕ ГРАЂЕ ФОНДА | 15 |
| ИМЕНСКИ ИНДЕКС..... | 17 |
| ТЕМАТСКИ ИНДЕКС..... | 19 |

ИСТОРИЈСКА БЕЛЕШКА

**ПОСЛАНСТВО КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
У ЧЕХОСЛОВАЧКОЈ – ПРАГ
1919–1939
(1921–1941)**

ИСТОРИЈАТ СТВАРОЦА ФОНДА¹

Завршетак Првог светског рата и Мировна конференција у Версају довели су до драматичног преобликовања дотадашње геополитичке карте Европе, које је значило смањење или нестанак неких држава, увећање других или стварање нових. Једна од новостворених држава била је и Република Чехословачка која је настала у средишту континента на рушевинама Аустроугарске монархије. Двадесет осмог октобра 1918. год. у Прагу је проглашена независност Чешке са Моравском, која је припадала аустријском делу, а два дана доцније у Братислави је проглашена независност Словачке, која је дотада била у саставу Угарске, истовремено се изјашњавајући за уједињење са Чешком у јединствену државу.²

Тим поводом регент Александар је испред још постојеће Краљевине Србије упутио честитку првом председнику Чехословачке Републике, Томашу Масарику.³

У јануару 1919. Чехословачка се појавила на међународној сцени наступивши на Мировној конференцији у Версају.⁴

¹ Историјат рада Посланства Краљевине Југославије у Прагу није било могуће реконструисати ни у најелементарнијем облику базирајући се на његовој грађи. Сачувану документарну грађу су чинили готово искључиво документи административног садржаја без историјског значаја који као такви нису давали никакве битне податке. Због тога је било неопходно путем других фондова који се чувају у Архиву Југославије као и кроз постојећу литературу доћи до података које је битно навести како би истраживачи југословенско-чехословачких односа и други корисници овог фонда имали најважније информације о историјату његовог ствараоца. С обзиром на то да тема односа Краљевине Југославије и Чехословачке, имајући у виду њихов изузетан значај у међуратном периоду, није у историографији, ни нашој а ни Чехословачкој, ни близу довољно обрађена, одлучили смо да ова белешка не да само основне податке о раду Посланства већ и да пружи неке додатне информације о тим односима, имајући пре свега у виду оно што се дешавало на подручју деловања Посланства, тј. у Чехословачкој. Увидом у затечену садржину фонда Посланства, односно оно што је после валоризације и обраде његове грађе преостало за трајно чување, можемо констатовати, нажалост, само огромну празнину коју у оквиру проучавања југословенско-чехословачких политичких односа никада нећемо моћи попунити, чак ни уз помоћ других фондова који се налазе у домаћим архивима. Треба подсетити да су у предратном времену посете председника влада и министара спољних послова другим земљама биле ретке, док су, напротив, односи Југославије и Чехословачке имали висок интензитет и сваке године је било међусобних посета на највишем нивоу. Свакако да је у све то било укључено и Посланство. Недостатак важних политичких архивских докумената, наравно, не треба да обесхрабри истраживаче, напротив, треба учинити још већи напор да се из постојећег извуче што више информација, укључујући и овај по садржини више него скроман фонд. Када су у питању економски, просветни и верски односи, ту је ситуација далеко боља јер постоје други фондови у којима је сачувана документарна грађа о томе. Наравно, штампа, као и нека мемоарска дела, имајући у виду њихову специфичност и ограничења као историјских извора, такође могу послужити при реконструкцији односа. У Чешкој је ситуација, што се тиче очуваности архивске грађе укључујући и политичку, срећом, сасвим другачија, али она пружа пре свега поглед из тамошње перспективе. О стању и значају грађе Фонда погледати више у истоименој рубрици на крају белешке.

² *Мала енциклопедија просвета*, III, Београд, 1984, стр. 916.

³ Здењек Сладек, *Мала Антанта*, Београд, 2019, стр. 16.

⁴ Исто.

Званично признање од стране тек формиране Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, односно Југославије (у даљем тексту Југославија), извршено је само три дана по формирању њене владе доношењем и обнародовањем Указа регента Александра 10/23. децембра 1918, у коме се каже: „На предлог председника министарског савета и нашег заступника министарства иностраних послова постављамо за изванредног посланика и пуномоћног министра друге класе у Прагу Ивана Хрибару члана словеначког народног савета.”⁵

Овим је Југославија постала вероватно и прва држава која је признала Чехословачку.

На овај акт краљевске владе, којим је изражена намера да се што пре успоставе непосредни односи са Чехословачком, регент се осврнуо у јуну месецу 1919. приликом пријема акредитива првог посланика Чехословачке у Југославији Антоњина Калине.⁶

Посланик Иван Хрибар је стигао у Праг 14. јануара 1919, и већ 16. јануара започео је са радом.⁷

Његов мандат је почео у драматичном времену пуном напетости, када су догађаји сустижали једни друге и када су обе земље покушавале заједничким снагама да издејствују што повољнији исход на Мировној конференцији. Обе земље су имале још недефинисане границе а појавио се и предлог чехословачког министра спољних послова Едуарда Бенеша да се створи коридор који би спајао две државе и протезао се између Аустрије и Мађарске, што је наишло на уздржано прихватање југословенске стране. Пошто је наишао на негативну реакцију великих сила, Бенеш је предложио да се уместо тога створи међународни коридор Брат–Ријека те је Хрибар у име Југославије уложио протест истичући да то нарушава њен државни суверенитет.⁸

⁵ *Службене новине Краљевства Срба, Хрвата и Словенаца*, Београд, I, бр. 1, субота, 12. јануар 1919, стр. 2 (датум је по старом календару. а први дан по новом био је 15, тј. 28. јануар – пр. П. Крејић); први министар иностраних послова КСХС Анте Трумбић је у том тренутку био у Паризу (пр. П. Крејић). О постављењу и својој посланичкој делатности у Прагу, али без много политичких детаља, из разумљивих разлога, писао је Иван Хрибар у својим мемоарима *Moji spomini*, II del, Ljubljana, 1928, стр. 366–406.

⁶ *Службене новине*, I, бр. 55, субота, 14. јуна 1919, стр. 1.

⁷ Архив Југославије, Министарство иностраних послова краљевине Југославије (МИП), АЈ-334-140-463, Персонални одсек (у даљем тексту Перс. одс.). Документи о раду Ивана Хрибару с почетка његовог посланичког мандата у Прагу уопште нису сачувани у његовом персоналном досијеу, већ су горе поменуте информације нађене у Хрибаровом писму МИП-у које се чува у досијеу секретара Посланства Брезигара који је допутовао у Праг заједно са Хрибаром и односило се на регулисања Брезигареве плате. Из Хрибарових мемоара види се да је процедура око његовог агремента обављена преко Париза у неочекивано кратком року од свега неколико дана, након чега је одмах донесен Указ. Даље, међутим, наводи да је у Праг стигао већ 9. јануара, и мада описује каснији пријем код председника Масарика због предаје акредитива, не помиње, нажалост, датум када је то учинио. Ови подаци, као ни индикативан говор првог чехословачког посланика Калине приликом предаје акредитива регенту Александру у јуну месецу 1919 (фуснота 6), нису, колико нам је познато, помињани у историографији и отварају питање није ли заправо Чехословачка прихватањем Хрибару у својству посланика КСХС и почетком његовог рада била *ipso facto* прва земља која је признала Краљевину СХС/Југославију. Миладин Милошевић у предговору књиге коју је и приредио под називом *Дипломатски списи Бранка Лазаревића*, друго издање, Неготин, 2022, (даље М. Милошевић) на стр.18, фуснота 33, наводи да су дипломатски односи Краљевине СХС и Чехословачке успостављени одмах након проглашења КСХС и да је 10. децембра за посланика у Чехословачкој постављен Иван Хрибар (очито да је наведени датум по старом календару, пр. П. Крејића). У сваком случају, ово питање заслужује посебну расправу јер је, према усвојеном становишту, Норвешка прва признала Краљевину СХС 26. јануара, САД 6. фебруара, затим Швајцарска и Грчка, а Чехословачка 15. марта, када је чехословачки министар иностраних послова Едвард Бенеш, између осталог, обавестио Анту Трумбића да у Југославију ускоро треба да стигне званични дипломатски представник. О питању када је која земља признала Краљевину СХС/Југославију видети расправу Богдана Кризмана „Питање међународног признања Краљевине СХС”, *Историја XX века*, Београд, 1962.

⁸ Сладек, стр. 17.

Революција у Мађарској исте године и краткотрајно постојање Мађарске Совјетске Републике су даље подстицале тесну сарадњу двеју земаља.⁹

Напета ситуација за време преговора око закључивања мировних споразума са Мађарском и Аустријом подстакла је Југославију и Чехословачку да убрзају потписивање савезничког споразума 14. августа 1920. године.¹⁰

Када су у питању економски односи, треба споменути да је 18. октобра исте године потписан и први трговински споразум.¹¹

Хрибарова делатност у Прагу се одвијала у времену када је између Југославије и Чехословачке, којима се убрзо придружила и Румунија, створен савез који ће у историју ући под именом Мала антанта. Политичка и војна сврха овог савеза, заснованог у првим годинама на билатералним међусобним споразумима а тек касније на трилатералним, пре свега је подразумевала спречавање рестаурације власти Хабзбурговаца и ревизионистичких амбиција Мађарске. Она је убрзо обухватила ширу сарадњу на међународној сцени а проширила се и на економску и културну сферу.¹²

Способност да успешно политички реагује, а по потреби и војно, новостворени савез је показао већ у марту 1921. приликом првог покушаја последњег владара Аустроугарске Карла Хабзбуршког да се у Мађарској врати на власт.¹³

Иако су се односи Југославије и Чехословачке великим делом остваривали у оквиру Мале антанте, то, наравно, није искључивало посебне билатералне односе, у којима је значајну улогу имало јако осећање словенске узајамности. Чехословачка је (пре свега Чешка) била на високом нивоу индустријског и уопште економског развоја и са релативно развијеном парламентарном демократијом, што је имало одређене позитивне, али и негативне стране у односима са Југославијом и Румунијом, земљама аграрним и са слабије развијеним демократским системом. Кад су у питању негативне стране, треба истаћи повремене оптужбе партнера да Чехословачка употребљава своју економску снагу на њихову штету, а легалан рад комуниста у Чехословачкој такође није наилазио на симпатије југословенске владе.¹⁴

Праг и Чехословачка су били развијена интелектуална средина где је већ по самом окончању Првог светског рата велики број југословенских студената одлучио да настави или започне своје студије и који су тамо основали више својих друштава, а краће време издавали

⁹ Сладек, стр. 18.

¹⁰ Савезнички споразум је потписан у Београду. Сладек, стр. 23.

¹¹ Сладек, стр. 97.

¹² Осим досад најсвеобухватније монографије о Малој антанте чешког историчара Здењека Сладека, постоји и монографија српског историчара Милана Ванкуа *Мала Антанта*, Београд, 1968. Најозбиљнији рад о једном периоду односа двеју земаља представља студија Ladislava Deaka „Чехословачко-југославенски односи 1935–1939”, објављена у *Zborniku zavoda za povijesne znanosti istraživačkog centra jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*, vol. 10, Zagreb, 1980, str. 111–206. Друге монографије које се дотичу ове теме третирају односе појединих земаља и Мале антанте, као што је монографија Magda Adam *Litle Entente and Hungary*, Budapest, 1988, или су то пак расправе које се баве појединачним питањима. У том смислу треба истаћи Зборник „Od Moravy k Morave – Од Мораве до Мораве” који периодично издају „Матица моравска” и „Матица српска” и објављује чланке из историје српско-чешких односа у 19. и 20. веку. У Словенији је објавио чланак Борут Клабјан „Praški Triglav- delovanje slovenskih diplomatov v Pragi u času med svetovnim vojnama” v *Slovenski diplomati v slovanskem svetu, Slovinski diplomaty v slavjanskem mire*, Ljubljana, Mengeš, 2010, стр. 111. О дипломатској служби у Прагу Бранка Лазаревића видети Миладин Милошевић, *Дипломатски списи Бранка Лазаревића*, друго изд., Неготин 2022.

¹³ Сладек, стр. 26.

¹⁴ Сладек, стр. 35–36. Чехословачка је 1923. била други спољнотрговински партнер Југославије. Исто тако била је и један од највећих инвеститора, тако да је исте године удео чешког капитала чинио једну шестину укупног страног капитала у Југославији. Исто, стр. 68–69.

су и часопис.¹⁵ За бригу о њиховом боравку Посланству је од стране југословенског министарства просвете био додељен посебан референт. Осим њиховог образовања и социјалног стања, Посланство је нарочито пратило и политичку активност појединих група студената с обзиром да су неке испољавале прокомунистичке или национално-сепаратистичке ставове.

Чехословаци су са своје стране подупирали велику наклоност наших грађана према њиховој земљи те је, између осталог, почетком 1921. створена у Прагу Чехословачко-југословенска лига која је у наступајућим годинама имала све значајнију улогу на културно-просветном и пропагандном пољу, у оквиру чега је посебно значајно место заузимао колегијум за југословенске студенте којим је она руководила.¹⁶

Хрибарова одлука да се прихвати дужности краљевског покрајинског намесника Словеније означила је крај његовог боравка у Чехословачкој 25. јула 1921, али о његовом успешном раду и значају који су Чехословаци придавали односима са Југославијом најбоље говори то што је на његовом испраћају било присутно неколико министара и високих званичника на челу са министром спољних послова Едуардом Бенешом.¹⁷

На место посланика у Прагу је већ следећег дана дошао, такође Словенац, Богумил Вошњак, који је у претходном периоду дао велики допринос југословенском уједињењу, а као генерални секретар делегације КСХС учествовао је на Конференцији мира у Версају.¹⁸

Одмах по свом доласку Вошњак је, и пре протоколарне предаје акредитива председнику републике Масарику, имао пријем код министра иностраних послова Бенеша. Том приликом је представио и пуковника Данила Калафатовића, који је у Прагу 31. јула потписао војну конвенцију.¹⁹

Крајем октобра исте године, интензивном дипломатском акцијом праћеном претњом употребе војне силе, спречен је нови и уједно последњи покушај бившег аустроугарског владара Карла да пучем дође на власт у Мађарској.²⁰

У априлу 1922. Вошњак је у Братислави присуствовао састанку министра иностраних послова Момчила Нинчића са Едвардом Бенешом уочи одржавања Ђеновске конференције на којем је договоран заједнички наступ, и том приликом је истакнута потреба доношења новог свеобухватнијег савезничког споразума са дужим роком трајања. Треба напоменути да Вошњак на овај састанак, иако је као акредитовани посланик у складу са дипломатском праксом на то апсолутно имао право, није уопште био позван од стране југословенског МИП-а те је дошао самоиницијативно. Ово је, међутим, био тек почетак Вошњакових неспоразума са својим министарством.²¹

¹⁵ Током 1919. у Прагу је излазио месечни часопис *Југославија*.

¹⁶ Сладек, стр. 36. Драгош Петровић, „Културна сарадња Југославије и Чехословачке између два светска рата”, *Архивска грађа у теорији и пракси*, зборник радова бр. 5, Београд – Нови Сад 2022, стр 82–101.

¹⁷ АЈ-334, Перс. одс. -140-463.

¹⁸ АЈ-334, Перс. одс. -142-465. Вошњак је у међувремену радио као професор на Љубљанском универзитету а био је изабран и за посланика Народне скупштине .

¹⁹ Исто, Вошњак је предао акредитиве 26. августа.

²⁰ Сладек, стр. 29. Везано за Карлову акцију, у својој књизи *U Borbi za ujedinjenu narodnu državu*, Ljubljana – Beograd – Zagreb, 1928, на стр. 382, Вошњак у врло сажетом осврту на свој рад у Чехословачкој наводи следеће: „За време мог посланиковања у Прагу био је успешно ликвидиран један од најважнијих инцидената наше најновије дипломатске историје. Колико је било учињено у Прагу током једног кратког времена. Сами успеси, неуспеха није било.”

²¹ Сладек, стр. 33. Вошњак је тражио од МИП-а да му се пошаљу средства за покриће трошкова пута али му је одговорено да пошто о свом путу није претходно известио МИП трошкове покрије из фонда посланства намењеног за репрезентацију АЈ-334, Перс. одс. -142-465.

Вошњак је у јуну допутовао у Београд са нацртом новог савезничког споразум који је предложила Чехословачке и том приликом је о међусобним односима и ситуацији у Чехословачкој реферисао председнику владе Николи Пашићу.²²

Ово је претходило састанку Пашића и Нинчића са Бенешом у августу у Маријанским Лазнама. Истог месеца у Прагу је одржан и састанак Мале антанте на коме је разматран аустријски проблем и договорано о заједничком наступу на предстојећем редовном заседању Лиге народа. Овај састанак је означио почетак редовних периодичних састанака чланица Мале антанте. По његовом завршетку Чехословачка и КСХС су 30. августа потписале савезнички споразум који је, међутим, подразумевао само продужење већ постојећег, будући да југословенска страна није прихватила Бенешов предлог за проширење постојећих уговорних обавеза на све мировне споразуме.²³

Октобра месеца Вошњак је пратио и приредио пријем за делегацију народних посланика југословенске скупштине за време њихове службене посете Чехословачкој. Онда је начинио несхватљив и врло озбиљан дипломатски прекршај јер је, изненада, увече пред сам полазак делегације у земљу, одлучио да јој се придружи, наводно да би у МИП-у лично интервенисао због проблема везаног за исплате особљу Посланства (плате и уопште финансирање Посланства је стварно било већ неко време угрожено због наглог скока чехословачке валуте). Он за пут није затражио, па самим тим ни добио дозволу југословенског МИП-а. Штавише, није обавестио ни чехословачки МИП да ће бити привремено одсутан из земље и ко ће га за време одсутности замењивати, што се у дипломатији сматра обавезним. Због овога је већ 6. новембра 1922. опозван и стављен на располагање.²⁴

²² АЈ-334, Перс. одс. -142-465.

²³ Сладек, стр. 34.

²⁴ АЈ-334, Перс. одс.-142-465. Вошњаков случај је подигао велику прашину и заслужује да се ближе осветли. Из докумената у Вошњаковом досијеу се види да је већ неко време био у сукобу са, својим замеником, саветником Станојем Михајловићем, којег је оптужио да је прекорачио одобрене му трошкове за уређење Посланства док је он био одсутан. Затим, да се понаша самовољно и арогантно, и да је то, према информацијама из чехословачког МИП-а, испољио чак и приликом службеног разговора са Едвардом Бенешом код кога је био по налогу југословенске владе, обзиром на то да је Вошњак тада био на реферисању у Југославији. Због свега овога је тражио да Михајловић буде премештен. Из МИП-а је одговорено да не могу ништа предузети док не узме изјаву од Михајловића, што је Вошњак одбио с образложењем да с њим више ни не комуницира. Због свог изненадног одласка у земљу Вошњак није испоштовао процедуру привремене примопредаје дужности, јер је кључ од касе са поверљивим документима и шифром предао секретару Вигелеу а он следећег дана Михајловићу, што је овај искористио да одмах пошаље оптужујући телеграм МИП-у. По сазнању да је опозван и стављен на располагање, Вошњак је сматрао је да је жртва Михајловићеве интриге и тражио је сатисфакцију. На полеђини Вошњаковог телеграма који је стигао у МИП стоји, међутим, руком исписан службени коментар да Михајловићев оптужујући допис у овом случају није имао никаквог утицаја и наведени су као главни разлози за опозив разлози поменути у тексту ове историјске белешке. Исте ове разлоге пренео је и лист *Политика* додајући још и да „изгледа да се г. Вошњак својим држањем онемогућио и у Прагу и у нашем тамошњем посланству”, *Политика*, 5. новембар 1922, бр. 5221, стр.5. Вошњак касније у својој књизи *У борби за уједињену народну државу*, Љубљана–Београд-Загреб, 1928, стр. 382, негира у свему овоме било какву своју кривицу и тврди да је разлог његове смене то што је требало „направити место пашеногу једног бившег министра иностраних дела”. Треба рећи да се ово односи (у то време) на министра Момчила Нинчића чији је пашеног био новинар и каријерни дипломата Бранко Лазаревић, који је у јуну 1922. из Генералног конзулата у Чикагу премештен у посланство у Берлину. Тамо је као саветник вршио дужност отправника послова. С обзиром на то да су у МИП-у сматрали да је и Михајловићев рад у Прагу проблематичан, одлучили су да га преместе. Пошто се Бранко Лазаревић сложио да дође у Праг, Михајловић је премештен у Берлин (АЈ-334 Перс. одс.-175-498). Љубомир Нешић који је фигурирао као нови посланик био је, истина, у том тренутку на раду у министарству, на функцији посланика у Тирани, те је дошао у Праг тек

У Праг је из Берлина послат саветник Бранко Лазаревић да као отправник послова руководи посланством до постављења новог посланика. Примопредаја дужности између њега и Вошњака је обављена 11. децембра. Већ у свом првом извештају навео је да је ситуација у посланству кроз несређена.²⁵

кроз годину дана (АЈ-334 перс.-178-501). Вошњак овај свој осврт на, по његовом схватању, неправедан чин учињен према њему завршава констатацијом да је његовом сменом уклоњен „тада у Европи једини посланик наше спољне службе који није био Србијанац”. Вошњак, *У борби...*, стр. 382 (АЈ-334, Перс. одс.-175-498). В. такође М. Милошевић, стр.15.

Питање равноправне заступљености у дипломатији по националној припадности иначе је била честа политичка тема у Краљевини. Народна радикална странка, са главним ослоном у Србији, као доминантна политичка партија у Краљевини Југославији, настојала је да што више поставља своје чланове и њој блиске људе на места у дипломатији. В. Срђан Мићић, *Од Бирографије до дипломатије – историја југословенске дипломатске службе 1918–1939*, Београд, 2018. стр. 172–173,183. Упркос овој познатој чињеници, у случају Вошњака није јасно како је он као посланик морао да уступи место некоме ко је био тада само саветник, осим ако је Вошњак из неког разлога то повезао са посланичким периодом Лазаревића у Прагу који је наступио тек крајем 1926. У међувремену, Вошњаку је 1924. истекао законски период по коме је могао бити на расположењу па је у недостатку одговарајућих слободних места добио отказ у МИП-у због чега је пао у оскудицу. У априлу 1925, док се у међувремену новопостављени посланик Нешић премишљао хоће ли се вратити у Праг или се одредити за место посланика у Народној скупштини, Вошњак је, како каже у мемоарима, на интервенцију својих пријатеља, поново постављен за посланика у Прагу, али је два дана касније поново стављен на располагање за које, по новом тумачењу закона, када су питању посланици, није било ограничења у годинама. Овакав поступак се обично примењивао кад је неком формално требало регулисати радни статус или пензију, као што је то било у случају бившег председника владе Црне горе Јована Пламенца који је у октобру исте године постављен за посланика у Прагу и три дана касније пензионисан јер није ни постојала намера да се он стварно шаље на дужност. Било како било, као што је то најчешће код људи случај, поготово оних који су на основу неких заслуга остварили одређени ниво у каријери и друштву, тако је, рекло би се, и Вошњаку било тешко да прихвати чињеницу да је за сопствену смену највише крив он сам и најлакше му је било тражити разлоге смене на другој страни. Да ли је на тој страни било оних којима је одговарао његов пропуст, сасвим је друго питање. Вошњак, *У борби...*, стр. 383; АЈ-334, Перс. одс.-175-498; АЈ-334, Перс. одс.-184-507;

²⁵ АЈ-334, Перс. одс.-165-488. В. и М. Милошевић, стр. 18. Без обзира на то што у посланствима (до Другог св. рата су преовладала посланства, а ретко су односи били на нивоу амбасада, и то углавном између великих земаља) и привремени отправници послова, у случају краће или дуже одсутности посланика, за то време добијају статус шефа мисије и пуна овлашћења, у публицистици, па и у историографији, као акредитовани дипломатски представници у некој земљи уврштавају се и они, потпуно их изједначавајући са посланицима. То није сасвим оправдано јер посланик је постављен указом шефа државе као „Посланик и изванредни и опуномоћени министар” и акредитован код другог шефа државе, што није случај кад је у питању привремени отправник послова. У случају посланикове краће или дуже одсутности или приликом интеррегнума, тј. од одласка једног посланика до доласка другог, отправника послова одређује сам посланик или МИП и поставља се најстарији службеник посланства, а то је по правилу саветник или евентуално секретар. Осим тога, за отправника послова се не тражи агреман од земље домаћина, као што је случај са послаником, већ се о његовом привременом постављењу само обавести МИП дотичне земље. О свему овоме се у дипломатији увек јако водило и води рачуна. Јер треба нагласити да, изузев евентуално у зависности од односа снаге или блискости између две државе, или пак уручивања неке посебно важне поруке, комуникација отправника послова са званичним органима земље домаћина се обавља по правилу на нижем дипломатском нивоу него у случају посланика. Ако се у историографији на списковима као шефови мисије и званични представници помињу и отправници послова, то има смисла навести, и то с напоменом да је у питању отправник послова, само за оне који су ту дужност обављали дужи период, као што је овом приликом био случај са Лазаревићем, који је ту функцију обављао близу годину дана. Ту не би требало уврштавати оне који су били отправници само неколико дана, или евентуално недеља (због болести посланика, његовог одласка на краћи или дужи одмор, службеног пута, смене два посланика и сл.) јер је то спадало у честа и уобичајена дешавања унутар мисије. Пр. П. Крејић.

Лазаревић је у Прагу провео готово годину дана и за време његовог боравка дошло је до пораста затегнутости у односима са Мађарском, због чега су две владе интензивно размењивале информације, а југословенска је од Чехословачке захтевала и испоруке новог наоружања.²⁶

Тек 8. новембра 1923. нови посланик Љубомир Нешић је председнику Чехословачке Масарику предао своје акредитивно писмо као и опозивно писмо за Богумила Вошњака.²⁷

У децембру 1924. Нешић је, пошто је саветнику Посланства Ђорђу Настасијевићу привремено предао дужност, допутовао на одмор у земљу у тренутку када су се одржавали избори за Народну скупштину. Пошто је стављен на изборну листу Николе Пашића у два бањалучка округа продужио је боравак и укључио се изборну кампању. Почетком следеће године био је изабран за народног посланика па је морао да се определи коју ће функцију обављати. Веровало се да ће прихватити ову нову функцију па је чак донесен и Указ о његовом разрешењу са функције посланика у Прагу, где је Настасијевић и даље руководио посланством као привремено отправник послова.²⁸

На крају је Нешић ипак одлучио да се врати у Праг пошто је у новембру 1925. донет нови указ о његовом постављењу, али сада као посланика прве положајне групе. У децембру исте године је преузео поново посланичку дужност и на њој је остао до именовања за посланика у Пољској и одласка из Прага почетком октобра 1926. године.²⁹

На његово место је убрзо стигао Бранко Лазаревић, али сада као посланик.³⁰

Током Лазаревићевог боравка у Прагу десио се један изузетан догађај, а то је био пренос посмртних остатака око три хиљаде преминулих цивилних интернираца и ратних заробљеника из некадашњег великог аустроугарског логора у граду Брумов у Моравској (нем. Braunau im Mohren), на нову локацију, у костурницу у граду Јиндриховице (нем. Heinrichsgrunn). Овде се за време Првог св. рата такође налазио један од великих аустроугарских логора и одлучено је да се у њему обједине и сахране посмртни остаци српских жртава из бројних мањих логора са подручја Чешке и Моравске. У ту сврху је 1927. године организован транспорт железницом из Брумова преко Прага до Јиндриховица. Догађај је са чехословачке стране уприличен врло свечано уз присуству високих званичника док је са југословенске стране, осим посланика, била присутна и посебна делегација коју је предводио Павле Радић. Осим у Чешкој изван број логора постојао је и на територији Словачке.³¹

Осим гробаља страдалих у логорима, било је и гробаља на којима су били сахрањени преминули рањени и болесни припадници бивше аустроугарске војске јужнословенског порекла. Посланство је водило бригу о гробљима, а у оквиру њега је за то било задужено посебно лице, такозвани свештеноочувар војничких гробаља.³²

Трговински споразум склопљен 14. новембра 1928. године дао је нови подстрек економским односима који су у претходном периоду наилазили на потешкоће. Светска економска криза која је била на помолу, међутим, поново ће довести до несугласица међу блиским партнерима. У периоду 1927–1928. извршене су велике набавке оружја за потребе југословенске

²⁶ Сладек, стр. 37.

²⁷ АЈ-334, Перс. одс.-178-501.

²⁸ АЈ-334, Перс. одс.-177-500.

²⁹ АЈ-334, Перс. одс.-178-501.

³⁰ АЈ-334, Перс. одс.-165-488.

³¹ Архив Југославије (АЈ), Посланство краљевине Југославије у Чехословачкој-Праг (391), фасцикла 1, јединица описа 1– АЈ-391-1-1.

³² Дугогодишњи свештеноочувар војничких гробаља при Посланству у Прагу био је православни свештеник прота Миливоје Црвчанин који је у Праг отишао због студија црквене духовне музике на тамошњем конзерваторију. После Другог св. рата вратио се у земљу и постао познати композитор црквене и духовне музике. О гробљима преминулих ратника и цивила у иностранству видети у инвентару фонда Министарство вера Краљевине Југославије”(АЈ-69-112-171).

војске. Чехословачка ће и у каснијим годинама остати кредитор, а концерни *Шкода* и *Збројовка* главни испоручиоци разноврсног артиљеријског пешадијског наоружања. Због тога су у њој константно биле присутне вишечлане југословенске војне комисије за примопредају оружја.³³

Блиска и интензивна војна сарадња је подразумевала и стално присуство војног аташеа при посланству, а у једном краћем периоду, 1936–1937, ту функцију је обављао генералштабни пуковник Драгољуб Дража Михаиловић.³⁴

У марту 1929. Лазаревић је напустио Праг и прешао на посланичку дужност у Варшави.³⁵ Њега је заменио посланик Будислав Грга Анђелиновић, иначе бивши министар, и с њим почиње један период када су за посланике у Праг долазиле личности које нису били каријерне дипломате и које су ту углавном кратко остајале.³⁶

Његов боравак пада у време интензивних преговора између чланица Мале антанте на проширењу сарадње и претварању дотадашњих билатералних споразума у тростране, што је и реализовано на састанку у Београду у мају 1929.³⁷

Поред политичких догађања, у које је Анђелиновић свакако био укључен, постојале су и друге обавезе које су захтевале деликатан приступ, у шта су несумњиво спадали и преговори у Бечу око регулисања питања коришћења зграде за потребе Посланства са приором малтешког реда у чијем власништву је била зграда.³⁸

У мају 1930. Анђелиновић је напустио Праг, а почетком јуна 1930. у Праг је са посланичке дужности у Бриселу стигао нови посланик, иначе бивши министар одбране, генерал Петар Пешић, али је он остао још краће јер је већ у децембру стављен на расположење.³⁹

Почетком његовог службовања, 25–27. јуна, одржана је у Штрпском Плесу конференција на којој је усвојен организациони статут Мале антанте и резолуција о тешњој војној сарадњи земаља чланица.⁴⁰

Пешића је заменио Алберт Крамер у јануару 1931, али се већ у септембру вратио у земљу пошто је био постављен за министра грађевине.⁴¹

Иако је диктатура краља Александра наилазила на приметну „уздржаност” у званичним политичким круговима и штампи у Чехословачкој, посланик Крамер је могао да извести

³³ Сладек, стр. 108-109.

³⁴ АЈ-391-3-3; Наглашавамо да грађа војног аташеа при Посланству не припада фонду Посланства и не чува се у Архиву Југославије, већ се у овом фонду налази само преписка војног аташеа и посланика поводом издавање виза пасоша за чланове војних комисија за примопредају оружја.

³⁵ АЈ -334, Перс.одс.-165-488.

³⁶ АЈ-334, Перс. одс -.134-457.

³⁷ Сладек, стр. 96.

³⁸ АЈ-334, Перс.одс.-134-457. Репрезентативну палату малтешког реда је уз подршку чехословачке владе и под изузетно повољним условима добио на коришћење за потребе Посланства посланик Иван Хрибар 1919. год. Изузетни приједи који су у палати приређивани не само за дипломате већ и ширу друштвену елиту Чехословачке су убрзо стекли глас значајних друштвених догађаја у Прагу. В. *Моји спомени*, стр. 394–396. Иначе посланство се 1932. уселило у нову зграду. Мићић, стр. 277.

³⁹ АЈ-334, Перс.одс.-183-506.

⁴⁰ Сладек, стр. 96.

⁴¹ АЈ-334, Перс. одс. -164-487.

југословенски МИП да је десетогодишњица његовог доласка на престо пропраћена у чехословачкој штампи и јавности са изразима симпатија.⁴² Бугарска пропаганда у Чехословачкој и стање југословенске омладине која тамо борави су такође били предмет великог посланиковог интересовања.⁴³

На посланичкој дужности Крамера је у новембру заменио Првислав Гризогоно, такође бивши министар, али ће он испунити цео уобичајени посланички мандат и остаће у Прагу све до октобра 1935.⁴⁴ Почетак његовог мандата пада у тренутку када се захуктала светска економска криза тешко одразиле на Чехословачку (нарочито је била погођена индустријализована Чешка) изазивајући пад производње и пораст незапослености. Као и многе друге државе, и Чехословачка је посегнула са протекционистичким мерама у намери да заштити своју индустријску и пољопривредну производњу и очува платнобилансну позицију према иностранству. Нарочито је, упркос потписаном трговинском споразуму, био погођен извоз југословенских пољопривредних производа па је Краљевско посланство било приморано у неколико наврата да уложи протест чехословачком МИП-у.

У каснијим извештајима који се односе на трговинску размену Гризогоно није пропустио да помене да проблем извоза југословенске робе у Чехословачку великим делом лежи и у њеној неконкурентности.⁴⁵

Крајем 1932. и почетком 1933, на предлог Едуарда Бенеша, окончава се, по угледу на Лигу народа, конституисање савеза Мала антанта. У Женеви је 14. фебруара договором министара спољних послова три земље усвојен Организациони пакт савеза у оквиру кога је формиран Стални савет као његов водећи политички орган.⁴⁶

У мају је у Прагу одржана конференција Мале антанте на којој су осим унутрашњих односа разматрани и међународни проблеми, као што су економски односи, проблем разорујања и други.⁴⁷

У јануару 1934. у Прагу је одржано и прво заседање економског (привредног) савета Савеза, чиме је овај блок држава добио своју коначну физиономију.⁴⁸

Сарадњу двеју земаља на пољу културе и образовања су обележиле бројне манифестације, међу којима треба истаћи и учешће неколико хиљада учесника из Југославије на грандиозном свесокломском слету одржаном у Прагу у јулу 1932. године.⁴⁹

Следећа, 1933. година прошла је у знаку изложбе Ивана Мештровића, док је у октобру исте године, такође у Прагу, отворен дом за југословенске студенте који је понео име краља Александра.⁵⁰

⁴² *Извештаји Министарства иностраних послова Краљевине Југославије за 1931. годину*, „Извори за историју међународних односа 1930–1940”, књига I, приредили Нада Петровић и Саша Илић, Београд, 2005, стр. 286.

⁴³ АЈ-334, Перс. одс.-164-487; дат је опширан извештај о томе.

⁴⁴ АЈ-334, Перс. одс.-147-470,

⁴⁵ *Извештаји Министарства иностраних послова Краљевине Југославије за 1932. годину*, „Извори за историју међународних односа 1930–1940”, књига III, приредиле Нада Петровић и Јелена Бакић, Београд, 2008, стр. 169–170.

⁴⁶ Сладек, стр. 140–141.

⁴⁷ *Извештаји Министарства иностраних послова Краљевине Југославије за 1933. годину*, „Извори за историју међународних односа 1930–1940”, књига IV, приредиле Нада Петровић и Јелена Ђуришић, Београд, 2009, стр. 162-167.

⁴⁸ Сладек, стр. 200; *Извештаји Министарства иностраних послова Краљевине Југославије за 1934. годину*, „Извори за историју међународних односа 1930–1940”, књига V, приредиле Нада Петровић и Јелена Ђуришић, Београд, 2010, стр. 53.

⁴⁹ *Извештаји Министарства иностраних послова Краљевине Југославије за 1932. годину...*, стр. 251.

⁵⁰ *Извештаји Министарства иностраних послова Краљевине Југославије за 1933. годину...*, стр. 162-167, 405-408.

Убиство Краља Александра у Марсељу 1934. године имало је велики одјек у Чехословачкој и било је пропраћено како од званичних политичких кругова тако и од штампе и најшире јавности искреним изразима саучешћа и жалости.⁵¹

По Гризогоновом одласку нови посланик Василије Протић, иначе дипломата од каријере, предао је 22. октобра 1935. своје акредитиве тада већ тешко болесном председнику Масарику, о чијем се повлачењу са дужности већ дуже време спекулисало. Протић ће бити и последњи представник Краљевине Југославије у Чехословачкој до њене окупације од стране Немачке у марту 1939. год.⁵²

На почетку свог рада у Прагу, у мају 1936, посланик Протић је постављен и за посланика у Литванији, због чега је накратко отпутовао у Каунас да преда своје акредитиве председнику Литваније.⁵³ У децембру исте године, овлашћен од стране краљевског намесништва, потписао је Уговор о социјалном осигурању са Чехословачком.⁵⁴

У међувремену је дошло и до очекиване смене на председничкој дужности у Чехословачкој. Масарика је наследио други њен најутицајнији политичар и државник Едуард Бенеш. Масарик је преминуо већ следеће, 1937. године, и његовом смрћу Чехословачка је изгубила свог оснивача, а Југославија свог великог пријатеља.⁵⁵

Мандат Василија Протића је обележило драматично погоршање ситуације у Европи узроковано слабљењем Француске и наглим растом моћи нацистичке Немачке, чија ће жртва, само три године касније, постати Чехословачка. Нарастајућа опасност је утицала да земље Мале антанте, у складу са својим процењеним интересима, све више воде међусобно дивергентну спољну политику која је додуше и раније имала дисонантних тонова. Закључење пакта Чехословачке са Совјетским Савезом 1935, затим предлог њене владе да се пакт Мале антанте претвори у универзални одбрамбени савез, као и приближавање Југославије Немачкој и Италији за време владе Милана Стојадиновића само су неки од најизраженијих раскорака који су се испојили, што је нашло одраза у посланиковим извештајима из Прага.⁵⁶ Неповољан развој односа добио је свој одраз и у учесталијим састанцима посланика Протића са највишим чехословачким званичницима који су од и преко њега тражили прецизно изјашњавање југословенске владе по спорним питањима. У децембру 1936. Протић је био на састанку код Бенеша, после чега је отпутовао у Београд да пренесе ставове и захтеве Чехословачке. Одговор југословенске владе с којим се Протић вратио у Праг био је за чехословачку владу веома незадовољавајући.⁵⁷

⁵¹ *Извештаји Министарства иностраних послова Краљевине Југославије за 1934. годину...*, стр. 402.

⁵² АЈ, 334-185-508.

⁵³ Исто.

⁵⁴ Архив Југославије (АЈ), Двор Краљевине Југославије (74), фасцикла 2, јединица описа 6 (АЈ-74-2-6).

⁵⁵ *Извештаји Министарства иностраних послова Краљевине Југославије за 1935. годину*, „Извори за историју међународних односа 1930–1940”, књига VI, приредила Нада Петровић, Београд, 2011, стр. 483.

⁵⁶ *Извештаји Министарства иностраних послова Краљевине Југославије за 1935. годину...*, стр. 239; Deak, str. 138–140. Треба нагласити да су тадашњи чехословачки политички кругови као и послератна чехословачка историографија одговорност за слабљење и распад Мале антанте видели пре свега у политици владе Милана Стојадиновића и кнеза намесника Павла. Такве ставове је делила и опозиција у Краљевини Југославији. Deak, str. 163. О својој политици према Малој антанти и Чехословачкој Милан Стојадиновић је опширно писао у свој мемоарској књизи *Ni rat ni pakt*, Ријека, 1970. Његови ставови се могу пратити и кроз документе који се чувају у Архиву Југославије, збирка Милан Стојадиновић АЈ-37.

⁵⁷ Deak, str. 153-154.

Посланикови извештаји не пропуштају да истакну да су се на неповољне спољно политичке околности, када је у питању Чехословачка, надовезале и унутрашње, у виду прикривене или отворене сепаратистичке тенденције тромилионске немачке мањине концентрисане у области према Немачкој, познатој као Судети, али исто тако и латентна тежња Словака за већом аутономијом, а у крајњој линији и потпуном самосталношћу.⁵⁸

И поред тога што су се састанци на највишем нивоу Савета Мале антанте и генералштабова и даље редовно и у срдачној атмосфери одржавали наизменично у све три државе, билатералне посете разних званичника биле честе, као што је била и посета југословенског министра одбране генерала Љубомира Марића 1937. кога су у присуству посланика Протића дочекали чехословачки министар одбране Франтишек Михник и министар иностраних послова Камил Крофта, или пак прослава чехословачких и југословенских народних посланика у Прагу 1938, све чешћи су били коментари, како у иностранству тако и у чланицама, да је савез на издисају. Наступи неких јавних личности, као што је било предавање бившег истакнутог дипломате Живојина Балугџића у прилог Малој антанте, одржано у Прагу исте године, било је само један у низу симболичних и, показаће се, неуспелих покушаја да се унесе нови живот савезу.⁵⁹

Велика Британија и Француска, потписујући Минхенски споразум, устукнуле су крајем 1938. пред Хитлером, и Чехословачка је била принуђена да се у корист Немачке одрекне Судетске области настањене бројном немачком мањином.

Већ тада је било многима јасно да се Немачка ту неће зауставити и већ 15. марта 1939. године су немачке трупе окупирале целу Чехословачку. Од Чешке и Моравске створили су „протекторат”, а Словачка је формирана као званично независна држава, мада суштински под немачком доминацијом.⁶⁰

Иако је Чешка формално и даље имала своју владу, њен делокруг и овлашћења су се све више сужавали и неки угледни политичари, почев од Бенеша, већ тада су се определили да емигрирају. Ова нова ситуација, у којој је Немачка практично анектирала Чешку и преузела све најважније државне ингеренције, значила је да дипломатско представништво у Прагу мора да се укине и постојао је само један краћи прелазни период до затварања. То се десило 1. јуна 1939, када је посланство затворено а посланик Протић отишао на дужност у Пољску, у Варшаву.⁶¹

Због потреба обављања разних административних послова конзуларне природе (као што су издавање виза, продужења и издавања пасоша за југословенске држављане, заштита њихових интереса, прикупљања и давања информација економске природе а могуће и још неких других) у Прагу је поново отворен Генерални конзулат на чије чело је постављен Радован Шуменковић, а који је функционисао до немачког напада на Југославију 6. априла 1941.⁶²

⁵⁸ *Извештаји Министарства иностраних послова Краљевине Југославије за 1938. годину*, „Извори за историју међународних односа 1930–1940”, књига IX, приредила Јелена Ђуришић, Београд, 2014, стр. 182, 358.

⁵⁹ *Извештаји Министарства иностраних послова Краљевине Југославије за 1937. годину*, „Извори за историју међународних односа 1930–1940”, књига VIII, приредила Нада Петровић, Београд, 2013, стр. 229, 284–285; *Извештаји Министарства иностраних послова Краљевине Југославије за 1938. годину...*, стр. 300; АЈ-334-71, досије Мала антанте.

⁶⁰ *Извештаји Министарства иностраних послова Краљевине Југославије за 1938. годину...*, стр. 559; *Извештаји Министарства иностраних послова Краљевине Југославије за 1939. годину*, „Извори за историју међународних односа 1930–1940”, књига X, приредила Јелена Ђуришић, Београд, 2015, стр. 156..

⁶¹ АЈ-334, Перс. одс.-185-508; АЈ-391, општи деловодни протокол за 1939.

⁶² АЈ-334, Перс. одс.-186-509. Генерални конзулат у Прагу је пре тога функционисао до 1929, када је затворен, а у оквиру Посланства је отворено конзуларно одељење.

Крајем децембра 1939. југословенски МИП је одлучио да уместо Генералног конзулата у Братислави – Словачка, који је у међуратном периоду све време постојао, установи дипломатску агенцију којом је руководио, почев од јануара 1940, Станоје Симић, дотадашњи генерални конзул.⁶³ Агенција је, по свему судећи, престала са радом убрзо по капитулацији Југославије.⁶⁴

Југословенска краљевска влада у избеглиштву је убрзо успоставила блиске односе са чехословачким политичарима који су формирали владу у емиграцији, где је најугицајнија личност био и даље председник Едвард Бенеш. Размењени су и посланици и од стране југословенске владе је постављен Већеслав Вилдер. Тако је настављена углавном добра сарадња двеју земаља из међуратног периода, овај пут у заједничком настојању да се као део велике савезничке коалиције да допринесу поразу фашистичких сила и ослобођењу својих земаља.⁶⁵

У циљу ефикасног обављања поверених послова, Посланство Краљевине СХС/Југославије у Прагу је, као и већина других, имало начелно осим посланика и једног саветника још три секретара и једног писара. Овај број је услед разних разлога, међутим, могао и варирати, обично наниже (најчешће због мера штедње, дужих боловања запослених, недовољног броја запослених на раду у централи, због чега је долазило до застоја у ротацијама службеника итд.). Тако је Бранко Лазаревић, док је био у Прагу као посланик, у једном тренутку остао скоро сам у Посланству те је ургентно тражио да се пошаљу нови службеници како посао не би трпео. Осим службеника МИП-а, у Прагу су при Посланству постојали аташе за штампу, који је до 1929. био његов службеник а после Централног пресбирова (ЦПБ), затим просветни референт кога је слало Министарство просвете, трговински аташе послат од Министарства трговине, свештеночувар војничких гробаља постављен од Министарства вера и војни аташе кога је поставило Министарство војске. Они су за свој рад, осим посланику били одговорни својим министарствима (првенствено се ту мисли на војног аташеа) и имали су свој печат и водили су своју посебну евиденцију.

СТАЊЕ И ЗНАЧАЈ ГРАЂЕ

Документарну грађу Посланства Краљевине Југославије у Прагу Архив Југославије преузео је од Савезног секретаријата за иностране послове новембра 1990. Количина преузете грађе је према записнику износила 18,00 m односно 166 фасцикли и 34 књиге евиденције. Том приликом је констатовано да је грађа некомплетна, несређена и без икаквог пописа. Распон година грађе је обухватао период 1929–1941. После пријема у Архив на грађи нису вршене никакве даље опсервације осим што је касније, приликом израде Водича кроз фондове Краљевине Југославије, установљено да се грађа састоји готово искључиво од конзуларне грађе, тј. истеклих пасоша, молби за визе и сл. Од књига евиденција били су сачувани искључиво административни деловодни протоколи, таксени дневници и благајнички деловодници.

После узимања у сређивање фонда установљено је да постоји врло мала количина докумената, сса 0,20 m, и за период 1921–1929. Од ове количине, 0,12 m грађе односи се на рад аташеа за штампу, комплетна 1927. година, и нешто докумената из каснијих година. Ови документи су вођени у засебном деловодном протоколу.

⁶³ АЈ-334, Перс. одс.-187-510.

⁶⁴ Нисмо успели да установимо тачан датум престанка рада, али је, имајући у виду положај Словачке у односу на Немачку, ово највероватније. Архивска грађа Агенције и Ген. конзулата није сачувана (П. Крејић).

⁶⁵ Бранко Петрановић, „Односи југословенске и чехословачке владе у емиграцији 1941-1945”, *Војноисторијски гласник*, бр. 3, Београд, 1990. стр. 49–68; Мира Радојевић, „Српско-чешка сарадња током Другог светског рата”, *Зборник Од Мораве до Мораве*, II, Нови Сад, 2011, стр. 141–157.

У то време аташе за штампу је још увек био службеник МИП-а, дакле директно подређен посланику, а тек од 1929. он постаје дописник ЦПБ-а⁶⁶ те је због незнатне количине грађе одлучено да се не врши разграничење већ да остане у оквиру фонда. У целокупном фонду једино она има степен поверљивости и, уопште узев, представља по садржини највреднију грађу.

Даље је установљено да 0,25 m грађе припада Генералном конзулату Краљевине Југославије у Прагу, као и један општи деловодни протокол, и да обухватају период 1939–1941. када је поново радио јер је посланство због окупације Чехословачке престало с радом. И у овом случају је одлучено да је најцелисходније да документарна грађа остане у саставу фонда Посланства јер грађа Генералног конзулата из његовог првог периода постојања (до 1929) није сачувана.

Када је фонд Посланства Краљевине Југославије у Чехословачкој – Праг узет на обраду, дакле, било је већ познато да готово целокупна сачувана документарна грађа има незнатну архивску вредност јер се састоји „углавном” од конзуларне грађе, коју су чиниле поништене пасошке књижице уместо којих су издаване нове југословенским држављанима на боравку у Чехословачкој, захтеви за визе и овере пуномоћја и сл. То није била новост у раду с архивском грађом када су питању фондови министарства спољних послова КЈ јер познато је да је, имајући у виду политичку осетљивост ове грађе, она по избијању Другог светског рата претрпела велику штету тако што је, како би се спречио њен пад у руке непријатеља, намерно била уништена од стране југословенских власти. То се односи пре свега на фонд Министарства иностраних послова, тачније његовог политичког одељења, од кога су остали само „остаци остатака”. Такође и грађа посланства КЈ је претрпела велику штету. Нарочито она која је била у непријатељским земљама, јер није се могло рачунати на поштовање међународног права које се тиче дипломатског имунитета, па је, како пише Милош Црњански у својим *Ембахадама*, поверљива архива Посланства у Риму, у коме је уочи рата службовао, на време уништена. Сачувана је архива посланства која су се налазила у неокупираним савезничким и неутралним државама. Ипак, и тамо где се силом прилика морала уништити поверљива грађа, често је кроз сачуване документе мање важности остало довољно података на основу којих је било могуће, бар у елементарном погледу, реконструисати историјат рада (кад је почело неко посланство да ради, ко су били посланици, кад је који вршио посланичку функцију у датом посланству и сл.). Веровало се да би се то могло и овде урадити, међутим, испоставило се да кад је у питању историјат посланства Краљевине Југославије у Чехословачкој – Праг, на основу његове сачуване грађе – није могуће чак ни то. Пре свега због тога што, осим буквално једне шаке докумената, нису уопште сачувани документи пре 1929. године. Од тог периода па до краја функционисања Посланства 1939, чему треба придодати и период постојања Генералног конзулата у Прагу до 1941, документарна грађа, опет с нешто мало изузетака, била је конзуларне природе, без историјске вредности (пасоши и визе, установљење завичајности, овере докумената и сл.). Пошто досад није написана никаква монографија на тему југословенско-чехословачких односа која би могла да помогне, изузев оних које се односе на савез Мале антанте и већ раније помануте студије за период 1935–1939. Ладислава Деака (фуснота 1), требало је историјат ствараоца фонда, тј. Посланства, реконструисати помоћу других извора. Срећом, сачуван је Персонални одсек МИП-а КЈ АЈ-334, и ту су нађени подаци за све посланике, иако и ту недостају документи за период одмах после завршетка Првог светског рата. Сачувани су и Протокол и Конзуларно-привредно одељење МИП-а (АЈ-334), који су такође пружили неке податке. Како је обичај да се дају и неки шири подаци који се односе на рад ствараоца фонда, искоришћен је највреднији сачувани извор, а то су Месечни извештаји Министарства спољних послова КЈ који су почев од средине 1930. састављани у МИП-у на основу месечних извештаја добијаних од свих посланства КЈ. Иако су ти извештаји одабирани и сажимани, у недостатку изворних извештаја из посланства која немају сачувану грађу, као што је то случај са Прагом, они представљају вредан извор информација који колико-толико помаже да се реконструише историја односа са

⁶⁶ Срђан Мићић, стр. 397–399.

датом земљом, макар само за период 1930–1941. Ови документи су објављени у едицији Архива Југославије под називом *Извори за историју међународних односа 1930–1940, Извештаји Министарства спољних послова Краљевине Југославије I–X*; Као изузетно значајан општи извор података коришћена је и монографија *Мала Антанта 1919–1938*. Зденека Сладека, познатог чешког историчара, преведена и објављена у Београду 2019, која, истина, првенствено третира односе унутар троугла Чехословачка–Југославија–Румунија, али даје и обиље података који се односе на билатералне југословенско-чехословачке односе. Од других фондова прикупљени су и подаци из фонда Двор Краљевине Југославије АЈ-74, Министарство вера АЈ-69, Централни пресбирио (ЦПБ) АЈ-38; Министарство финансија АЈ-70. Коришћена су и мемоарска дела као што су књиге Ивана Хрибара (фуснота 5) и Богумила Вошњака (фуснота 20). Наравно, за период владе Милана Стојадиновића незаобилазни су његови мемоари (фуснота 56).

Током архивистичке обраде потврђено је да се готово сва остала документарна грађа заиста састоји од поништених пасошких књижица и издатих виза, молби за утврђивање значајности, овера докумената и да као таква нема историјску вредност и не представља архивску грађу па према томе није испунила критеријум за трајно чување. Изузетак је направљен када су у питању пасошке књижице студената из Југославије који су студирали у Чехословачкој, од којих су неки касније постали познати стручњаци, научни и културни радници. Такође остављени су и одабрани примерци појединаца: пословних људи, уметника који су живели и радили у Чехословачкој, али и обичних радника. Када је у питању остала грађа, ту је било врло мало неких вреднијих докумената. Приликом валоризације коришћени су критеријуми садржајне вредности докумената, историјско-друштвених околности у којима су настали као и спољних обележја. У целини критеријум за валоризацију је био нешто блажи него што би иначе био случај. Одлучено је да се због мале количине не врши разграничење грађе Генералног конзулата већ да остане у склопу фонда Посланства. После архивистичке обраде остало је укупно 0,95 m похрањених у 8 фасцикли, као и 23 књиге евиденција, тј. 1,50 m, што укупно чини 2,45 m. Грађа фонда је физички у добром стању, оригинална, али има и копија као и докумената без формалних обележја. Документа су скоро искључиво на српском, хрватском, чешком и немачком језику мада се може наћи и понеки документ на другим језицима. Сем нешто мало извештаја (пре свега аташеа за штампу), остали документи су разна писма, већ помињани примерци пасошких књижица, а има и неколико примерака чешке штампе.

Узимајући у виду делокруг ствараоца фонда, садржај и врсту грађе, и нарочито степен њене комплетности, приликом сређивања грађе примењен је принцип слободне провенијенције – облик функције и делатности. На основу тога састављена је донекле упрошћена класификациона шема која се састоји из следећих група:

I. ПОВЕРЉИВА АРХИВА

1. Аташе за штампу и дописништво ЦПБ-а

II. АДМИНИСТРАТИВНА АРХИВА

1. Југословенско-чехословачки економски односи
2. Културни, научни, просветни, спортски и верски односи Југославије и Чехословачке
3. Посланство, конзулати и друга представништва КЈ у Чехословачкој
4. Разно

III. КЊИГЕ ЕВИДЕНЦИЈЕ

У оквиру поверљиве архиве која чини истовремено и јединицу описа налазе се документи настали радом аташеа за штампу, а касније дописника ЦПБ-а (комплетна 1927. год. и појединачни документи из каснијих година). Они чине највреднији део грађе Посланства и садрже текуће, месечне и годишње извештаје о догађајима на чехословачкој друштвеној и по-

литичкој сцени, односима Југославије и Чехословачке, писању чехословачке штампе о Југославији, контактима са домаћим новинарима и пласирању југословенских ставова, молбама за одобрење повлашћене возње новинарима, достави пропагандног материјала итд.

Административна архива која се односи односе Југославије и Чехословачке садржи информације о пословним контактима заинтересованих чехословачких и југословенских фирми, издавања виза чехословачким пословним људима ради одласка у Југославију на скупштине акционарских друштава, преговоре о испорукама чехословачких производа, испитивање могућности пласмана итд. Постоје подаци и о социјалном положају наших радника који су били на раду у Чехословачкој, јер треба имати увиду да је Чехословачка као развијена индустријско-пољопривредна земља имала, изузев за време Велике економске кризе, потребу за додатном радном снагом. Чехословаци су радо путовали у Југославију, нарочито на Јадранско море које су доживљавали и као своје, а са друге стране честе су биле екскурзије из Југославије, тако да има и туристичких информација.

Када је у питању сарадња у области просвете и културе, документи се односе на разне културне, научне, просветне и спортске манифестације које су се одржавале, као што су изложбе, предавања, спортски сусрети, стручне и научне посете, друштва југословенских студената и ученика, њихове прославе, смештај и стипендије на чешким универзитетима и школама. Постоји и неколико докумената из области верских односа који се односе пре свега на православну цркву у Закарпатској Русији која је тада била под јурисдикцијом Синода Српске православне цркве.

Материјали који се односе на установе конзулата дају непотпуне податке о местима у којима су се налазили конзуларна представништва КЈ у Чехословачкој, лицима која су им била на челу и запосленом особљу. Ипак види се да су осим поменутих каријерних генералних конзулата, постојали неко време још и почасни конзулати у Брну, Моравској Острави, Карловим Варима, а, што је прилично неуобичајено, у Прагу је двадесетих година упоредо са каријерним генералним конзулатом, постојао и почасни генерални конзул, у личности угледног исељеника Рока Брадановића. Има података и да је на тлу Чехословачке постојало представништво „Југословенске речне пловидбе” и да је било отворено трговинско представништво.

У класификационој групи Разно, која је стицајем околности постала најобимнија и која је систематизирана у неколико јединица описа, налазе се појединачни документи који се односе на репатријацију наших грађана из Русије и помоћ чехословачких власти, затим заступање југословенских грађана од стране чехословачког конзулата у Кини, писма Посланству од стране чехословачких грађана поводом југословенског државног празника или саучешћа поводом убиства краља Александра и др. Далеко највећа количина грађе у овој групи односи се на разну грађу конзуларне природе (примерци пасоша, молби за њихово продужење, издавање нових, визе, утврђивање завичајности и одабраних лица и сл.).

Као информативно средство за грађу Посланства КЈ у Чехословачкој – Прагу урађен је сумарно-аналитички инвентар. Овим ће се учинити доступним истраживачима оно што од грађе ове установе има вредност.

Приликом цитирања коришћења архивске грађе овог фонда наводи се сигнатура која садржи ознаке Архива Југославије (АЈ), броја фонда (391) броја фасцикле и јединице описа.

Укупна количина грађе фонда износи 2,45 m, од тога (8 кутија и 9 јединица описа) 1,50 m књига евиденције (23 књиге).

Београд, октобар 2023.

Архивски саветник

Предраг Крејић

**СТРУКТУРА
АРХИВСКЕ ГРАЂЕ ФОНДА**

СТРУКТУРА АРХИВСКЕ ГРАЂЕ

| | Бр. јед. описа | Страна |
|---|-------------------|--------|
| ПОВЕРЉИВА АРХИВА | 1-1 | 3 |
| АТАШЕ ЗА ШТАМПУ И ДОПИСНИШТВА ЦПБ-А | 1-1 | 3 |
| АДМИНИСТРАТИВНА АРХИВА | 2-9 | 4 |
| ЈУГОСЛОВЕНСКО-ЧЕХОСЛОВАЧКИ ЕКОНОМСКИ ОДНОСИ | 2-2 | 4 |
| КУЛТУРНИ, НАУЧНИ, ПРОСВЕТНИ, СПОРТСКИ И ВЕРСКИ ОДНОСИ ЈУГОСЛАВИЈЕ И ЧЕХОСЛОВАЧКЕ | 3-3 | 5 |
| ПОСЛАНСТВО, КОНЗУЛАТИ И ДРУГА ПРЕДСТАВНИШТВА КЈ У ЧЕХОСЛОВАЧКОЈ | 3-3 | 5 |
| РАЗНО | 4-9 | 7 |

ОПИС
ЈЕДИНИЦА ОПИСА

ПОВЕРЉИВА АРХИВА

АТАШЕ ЗА ШТАМПУ И ДОПИСНИШТВА ЦПБ-А

1 1 АТАШЕ ЗА ШТАМПУ И ДОПИСНИШТВО ЦПБ-А

Информација: годишњи, месечни и текући извештаји аташеа за штампу и дописника Централног пресбироа у Прагу о политичким догађањима у Чехословачкој, спољнополитичким односима Чехословачке, односима Чехословачке и Краљевине Југославије у политичкој, економској, културној и другој сфери; о писању Чехословачке штампе и пропагандној активности југословенског аташеа за штампу; рад парламента и политичке странке у Чехословачкој; избори за председника републике; процес против вође чешких фашиста генерала Гајде; сукоб чешких фашиста и радничких партија; размирице у владајућој коалицији и с представницима немачке мањине у Чехословачкој; политичар Хлинка, изјава вође народне партије Крамаржа зашто нису гласали за председника Масарика; затегнутост у односима с Ватиканом поводом прославе годишњице Јана Хуса; Румунија и Мала антанта; писање чешког листа о значењу Мале антанте, изјава министра спољних послова Бенеша о италијанско-мађарским преговорима; пројекат новог закона о устројству чехословачке војске; конгрес социјалдемократске странке; чешка аграрна партија; Немци у чехословачкој привреди и политици; комунисти у Чехословачкој; о бољшевичком режиму; руски емигранти; односи са Великом Британијом; о односима са Аустријом и Немачком, односима са Бугарском и постављењу новог посланика у Прагу; бугарска пропаганда и активност бугарске емиграције у Чехословачкој; изјава председник владе Швехла о унутрашњој ситуацији, демократији и парламентаризму, аграрној реформи и односима са Немцима дата у парламенту; сукоб владе са железничарима; писање чешког листа о новој југословенској влади; посета делегације града Београда уз пратњу посланика Лазаревића Прагу; отварање туристичке изложбе „Јадранске страже” у Прагу, предаја одликовања председнику чехословачког парламента од стране посланика Лазаревића; одликовање града Прага Орденом Св. Саве поводом одликовања Београда чехословачким Ратним крстом; написи поводом прекида односа Југославије и Албаније и афере Ђурашковић; албанско-италијански односи; југословенско-италијански односи; изјава В. Маринковића чешком листу о југословенско-немачким односима; написи о југословенско-француском савезничком уговору; посета краљице Марије Маријанским Лазнама и Јиндриховицама; свечани пренос посмртних остатака преминулих заробљеника и цивилних интернираца током Првог св. рата у заједничко гробље у Јиндриховицама у присуству високих чехословачких и југословенских званичника; прослава Југословенског дана уједињења у Прагу уз присуство високих чехословачких званичника; изјава Милана Хоце на свечаној академији Чехословачко-југословенске лиге; став јавног мњења и писање штампе о увођењу диктатуре од стране краља Александра; написи у листу чехословачког министарства одбране о југословенској војсци; антијугословенски написи у неким чехословачким листовима, настојања дописника ЦПБ-а да личним интервенцијама ублажи тон таквих написа; предавање о актуелном југословенском режиму; говор министра пољопривреде Чехословачке о царинској унији Мале антанте и трговинском споразуму са Југославијом; пријем приређен од стране новог југословенског посланика Крамера и његова изјава за штампу; изложба ЦПБ-а у Прагу, Брну и Братислави; штампање брошуре *Југославија*; туристичка пропаганда Југославије у Чехословачкој; незадовољавајуће туристичке брошуре *Путника*; полемика између бечких листова у вези хрватске

антијугословенске емиграције; предавање сплитског професора о југословенским правима на Далмацију; пласирање информација о тешком положају словеначке мањине у Италији; написи у чешкој штампи поводом смрти генерала Хаџића; реаговање штампе Чехословачке поводом приближавања Југославије и Немачке и посете делегације немачких индустријалаца; оцене о зајму француских банака Југославији уз учешће чехословачког капитала; реаговање на критику немачко-аустријске царинске уније од стране В. Маринковића; посета министра трговине Деметровића; активност комуниста и подршка комунистички оријентисаних југословенских студената; демонстрације пред седиштем југословенског војног аташеа; протеривање неких студената због сукоба са прашком полицијом; политичка активност југословенских студентских друштава „Југославија”, „Матија Губец” и Друштва југословенских техничара; отварање линије речне пловидбе између Братиславе и Београда; односи југословенских и чехословачких католичких странака; изјава А. Корошеца о изборном закону и опозицији; везе југословенских и чехословачких социјалдемократа; пропагандне активности Светозара Прибићевића и критика дела штампе што злоупотребљава азил; о усташком листу *Грич*; неуспешни преговори „Призада” и „Велконакупне”; разговор дописника ЦПБ-а са потпредседником чехословачке владе; пријем новинара код новог посланика П. Грисогона; предавање италијанског представника о помоћи коју је Италија пружила стварању Чехословачке легије у Италији за време Првог св. рата и успостави независности Чехословачке; молбе аташеа за штампу и каснијег дописника ЦПБ-а Светозара Живковића МИП-у за доставу пропагандног материјала; повластице за возњу чехословачким новинарима и публицистима; забрана уношења листа *Руде право* у Југославију; контакти са чехословачким новинарима и списак листова у којима су пласиране информације.

Година: 1927, 1931, 1933, 1935–1936, 1938–1939, с. а.

Врста документа: писмо, извештај, новински лист.

Језик: српски, француски, чехословачки.

АДМИНИСТРАТИВНА АРХИВА

ЈУГОСЛОВЕНСКО-ЧЕХОСЛОВАЧКИ ЕКОНОМСКИ ОДНОСИ

2 2 ЧЕХОСЛОВАЧКА ЕКОНОМИЈА И ЈУГОСЛОВЕНСКО-ЧЕХОСЛОВАЧКИ ЕКОНОМСКИ И СОЦИО-ЕКОНОМСКИ ОДНОСИ

Информација о југословенско-чехословачким трговинским односима; разговор југословенског посланика са чехословачким министром индустрије и трговине о могућностима извоза одређених југословенских производа и наставку трговинских преговора; молба за повећање контингента за извоз вина; о извозу свиња, сала, кукуруза, рибе, шљива и пчела из Југославије; увођење сточног монопола у Чехословачкој; одржавање скупштина акционара Прашке кредитне банке и Фабрике шећера у Ћуприји; о уговору између ЧКД-а и Осијечке ливнице железца; овере пуномоћја за представнике ЧКД-а за учешће на лицитацијама у Југославији; овлашћење за представнике „Збројовке” у Југославији; о фабрици „Бата”; производња вештачке гуме, организовање југословенске речне пловидбе у Чехословачкој; оснивање фабрике „Југострој” у Раковици – Београд уз учешће чешког капитала; вођење радњи и продавница у Чехословачкој; настојање да се чехословачки увоз и извоз обавља преко југословенских лука; отказивање југословенско-чехословачког ваздухопловног споразума; организација министарства финансија и буџетског система у Чехословачкој; смањење

производње угља, челика и бакра у Чехословачкој; испорука аутомобилских цистерни и пнеуматика од стране „Шкодиних“ фабрика, наплата купона „Блеровог“ зајма; позиви за учешће на сајмовима у Љубљани, Загребу и Београду; фазбрика „Рогожарски“ моли издавање визе за долазак квалификованог мајстора фирме „Авиа“ у Југославију; ангажовање стручних радника из Чехословачке у новоподигнутој фабрици у Земуну; забрана извоза драгоцених ствари из „Чешко-моравског протектората“; конфискација имовине југословенских грађана јеврејског порекла од стране власти „Чешко-моравског протектората“; занимање и положај југословенских грађана у Чехословачкој према попису из 1930. године; молба за помоћ југословенским студентима; југословенско-чехословачка конвенција о социјалном осигурању; конвенција о заштити унесрећених радника; регулисање пензија; забрана рада југословенским држављанима на територији Словачке; социјална заштита породица лица која служе војску у Чехословачкој; социјално питање чехословачке пољопривреде; туристичка сарадња Југославије и Чехословачке; посете чехословачких туриста Јадранском мору и другим местима у Југославији; изградња хотела и одмаралишта на Јадрану од стране чехословачких приватних инвеститора и државних установа за чехословачке грађане; југословенска туристичка пропаганда у Чехословачкој; Официјелни туристички биро краљевине Југославије у Прагу, отварање пословнице Југословенског хотелијерског савеза у Прагу, мишљење Ц. Бернарда Шоа о лепотама Далмације; замерке Чехословачког туристичког друштва због употребе немачког језика у часопису *Југославија*, званичном органу друштва „Путник“; замерке чехословачких туриста на услугу током боравка на Јадрану објављене у чешком листу; понуда чешког инвеститора за отварање коцкарнице у Југославији; протест Чехословачко-југословенске лиге због текста у *Јадранској ревији* и помињања и слике Хермана Геринга приликом његовог боравка на Јадрану; укидање експресне речне линије Београд–Братислава–Беч; туристички возови за Југославију у организацији Чедока, непоразум са Чедоком по питању возних карата; организовање екскурзија; молба академске секције Пољско-југословенске лиге за попуст на чехословачким железницама приликом пропутавања; сметње у раду Југословенског туристичког бироа од стране Савеза туристичких организација у Чехословачкој; билтен Туристичког комитета Мале антанте (бр. 2) и Балканског споразума (бр. 3).

Година: 1929–1930, 1932–1940.

Врста документа: преписка, брошура, билтен.

Језик: српски, хрватски, чешки.

КУЛТУРНИ, НАУЧНИ, ПРОСВЕТНИ, СПОРТСКИ И ВЕРСКИ ОДНОСИ ЈУГОСЛАВИЈЕ И ЧЕХОСЛОВАЧКЕ

ПОСЛАНСТВО, КОНЗУЛАТИ И ДРУГА ПРЕДСТАВНИШТВА КЈ У ЧЕХОСЛОВАЧКОЈ

3 3 КУЛТУРНИ, НАУЧНИ, ПРОСВЕТНИ, СПОРТСКИ И ВЕРСКИ ОДНОСИ ЈУГОСЛАВИЈЕ И ЧЕХОСЛОВАЧКЕ

Информација: активности Чехословачко-југословенске лиге на проширивању културне сарадње двеју земаља и народа; посета Академског певачког друштва „Обилић“; намера академског певачког друштва из Љубљане да одржи концерте у Чехословачкој; сарадња југословенских и чехословачких соколских друштава; Чехословачки свесоколски слет, предавања о Југославији од стране

југословенских и чехословачких професора; посета Герхарда Геземана Југославији и других академских личности; концерти чешких филхармонија са извођењем композиција југословенских композитора; „Југословенски соколски марш” компонован од стране чешког композитора; прослава 80-годишњице Теслиног рођења од стране академског друштва „Југославија” у Брну; прослава 60-годишњице Владимира Назора од стране Чехословачко-југословенске лиге у Брну; интересовање чехословачког режисера за снимање филма о Сарајевском атентату; сарадња на снимању образовних филмова; Штросмајерова библиотека у Прагу; предлози за организовање изложби слика, набавке књига за југословенско одељење словенске књиге у Прашкој библиотеци; позив чехословачког ауто-клуба за њихову изложбу; позиви за присуство научним конгресима у Београду; стипендирање југословенских ученика и студената на чехословачким школама и универзитетима; стипендије чехословачке владе за југословенске научне раднике; Академско друштво „Југославија” у Прагу; Изборна конференција југословенског академског друштва „Југославија” у Брну; југословенски колеџ „Краљ Александар” у Прагу; Друштво југословенских техничара, Задруга академичара Србије, Црне Горе и Боке которске у Прагу; сукоби унутар академског друштва „Матија Губец” између присталица комуниста и Стјепана Радића; жалба српских студената на непријатељско држање из политичких разлога академског друштва „Југославија” у Брну; југословенска допунска школа у Прагу; стручне и научне екскурзије у Чехословачку организоване од југословенских просветних установа; посета чехословачких културних посленика Далмацији; тешке материјалне и друге прилике југословенских студената после уласка немачких трупа у Чехословачку и стварање „Чешко-моравског протектората”; затварање свих високошколских установа од стране нових власти; заједничка молба свих постојећих југословенских академских друштава у чешкој за помоћ упућена југословенским властима; подршка чехословачког смучарског савеза кандидатури скакаонице на Планици; списак играча прашке „Славије” на гостовању БСК-у; неспоразум између хрватског и чешког клуба око покрића трошкова за гостовање на рвачком такмичењу у Загребу; захтев сплитског „Хајдука” да се изда виза за чешког тренера; смрт Франтишека Коприве, освајача медаље за КСХС на „Першинговој олимпијади” у Паризу 1919; достава спортских листова и часописа; војничка гробља и подизање споменика од стране Чехословачко-југословенске лиге у Оломоуцу; пут владике Мукачевског Дамаскина Грденичког на заседање Светог архијерејског савета Српске православне цркве; куповина куће за потребе Епархије Мукачевске; посета чешког монаха чешкој националној мањини у Југославији, припадности свештеночувара војничких гробаља Миливоја Црвчанина.

Година: 1924, 1929–1941.

Врста документа: преписка, извештај, писмо, летак, партитура, парта.

Језик: српски, хрватски, чешки, немачки.

РАЗНО

4 4 ПОСЛАНСТВО, КОНЗУЛАТИ И ОСТАЛА ПРЕДСТАВНИШТВА ЈУГОСЛАВИЈЕ У ЧЕХОСЛОВАЧКОЈ

Информација: списак запослених у Посланству и Генералном конзулату у Прагу (1929); путовања и премештаји особља; селидбени трошкови; списак лица којима је посланство одобрило *laissez-passer*; честитке упућене Посланству поводом рођендана Краља Петра II и кнеза Павла; инвентар књига Послан-

ства у Прагу; опис послова које је обављало Посланство, а после његовог затварања преузео Конзулат, по питању превођења и овере докумената; просветни инспектор при Посланству; Конзулат у Братислави; подаци о почасном конзулу у Моравској Острави Јарославу Хавлички и његовој породици и одобрење за путовање на научни скуп у СССР; постављење новог почасног конзула у Брну на место ранијег који је преминуо; нека упутства за рад упућена почасним конзулатима у Брну, Моравској Острави и Карловим Варима; Роко Брадановић, почасни конзул у Прагу; преписка војног изасланика КЈ у Чехословачкој са Посланством поводом службеног доласка официра и боравка техничких војних комисија из Југославије за пријем војног материјала; путовање чехословачке војне делегације у Југославију; помоћ регрутима који живе у Чехословачкој за одлазак у земљу на одслужење војног рока; упутство за упућивање у кадар регрута са територија зараћених земаља; списак ствари које је војно изасланство по својој ликвидацији 19. 5.1939. предало Посланству; преписка Посланства са другим југословенским и чехословачким институцијама и појединцима по војним питањима; агенције Југословенске речне пловидбе у Братислави и Комарном; делегација Завода за унапређење спољне трговине у Прагу; представништво Савеза српских земљорадничких задруга; директор овлашћеног туристичког бироа (ОТБ) у Прагу.

Година: 1921, 1923–1926, 1928–1930, 1932–1941.

Врста документа:

Језик: српски, хрватски, чешки, словачки.

Напомена: У грађи се налази шест докумената упућених Посланству у вези с боравком чланова техничких војних комисија које је потписао тадашњи војни аташе у Прагу генералштабни пуковник Драгољуб Дража Михаиловић.

4 5 РАЗНО

Информација: чехословачки конзулати у Југославији и Кини; заштита интереса југословенских грађана од стране чехословачког конзулата у Кини (Харбин) преузета од стране Француске по окупацији Чешке; изјава припадника добровољачког корпуса КСХС у Русији боравећег у Кини; помоћ Чехословачке репатријацији југословенских грађана из Совјетског Савеза; исељеничка питања у Југославији и Чехословачкој; сумњива лица, долазак проф. Герхарда Геземана на службу у немачко посланство у Београду; оснивање генералног конзулата Уругваја у Београду; протест чехословачког удружења против болшевичког терора према руском народу и православној цркви упућен Лиги народа.

Година: 1923–1926, 1928–1930, 1932–1941.

Врста документа: преписка, копија меморандума.

Језик: српски, хрватски, чешки.

5 6 СТУДЕНТИ И УЧЕНИЦИ

Информација: југословенски студенти и средњошколски ученици на школовању у Чехословачкој; преписка Посланства са Министарством просвете око доделе стипендија, овере сведочанстава; молбе студената за продужење боравишних виза и издавање нових пасоша.

Година: 1928–1940.

Врста документа: писмо, сведочанство, пасош.

Језик: српски, хрватски, словеначки, чешки.

6 7 ПАСОШИ И ВИЗЕ - I

Информација: молбе за издавање нових пасоша познатих и јавних личности, југословенских држављана који су боравили и радили у Чехословачкој, као што су Никола Добровић, Бранко Гавела, Звонимир Рогоз, Тома Максимовић и други; молбе за визе руских избеглица; молбе за визе чехословачких грађана јеврејског порекла; упутства југословенских власти за одобрење или одбијање.

Година: 1928–1940.

Врста документа: писма, пасошке књижице.

Језик: српски, хрватски, словеначки, чешки.

7 8 ПАСОШИ, ВИЗЕ И УТВРЂИВАЊЕ ЗАВИЧАЈНОСТИ - II

Информација: продужавање и издавање нових пасоша југословенским радницима и сељацима на раду у Чехословачкој; провера завичајности односно југословенског држављанства лицима која бораве и раде у Чехословачкој дужи низ година у циљу издавања пасоша.

Година: 1929–1935.

Врста документа: преписка, пасошке књижице.

Језик: српски, хрватски, словеначки, чешки.

8 9 ПАСОШИ, ВИЗЕ И УТВРЂИВАЊЕ ЗАВИЧАЈНОСТИ - III

Информација: продужавање и издавање нових пасоша југословенским радницима и сељацима на раду у Чехословачкој; провера завичајности односно југословенског држављанства лицима која бораве и раде у Чехословачкој дужи година у циљу издавања пасоша; отпуштање из југословенског држављанства.

Година: 1936–1941.

Врста документа: преписка, пасошке књижице, отпусни лист.

Језик: српски, хрватски, словеначки, чешки.

**ПОПИС
КЊИГА ЕВИДЕНЦИЈЕ**

Број
књиге

ПОПИС АДМИНИСТРАТИВНИХ КЊИГА

- 1 ДЕЛОВОДНИ ПРОТОКОЛ
Година: 1922–1923.
Број: 7021– 7826, 1– 700.
- 2 ДЕЛОВОДНИ ПРОТОКОЛ
Година: 1932.
Број: 3891– 7390.
- 3 ДЕЛОВОДНИ ПРОТОКОЛ
Број: 7391– 8382.
- 4 ДЕЛОВОДНИ ПРОТОКОЛ
Година: 1933.
Број: 1– 4610.
- 5 ДЕЛОВОДНИ ПРОТОКОЛ
Година: 1933.
Број: 4611– 8774.
- 6 ДЕЛОВОДНИ ПРОТОКОЛ
Година: 1934– 1935.
Број: 4591– 5971, 1– 3100.
- 7 ДЕЛОВОДНИ ПРОТОКОЛ
Година: 1935.
Број: 3101– 5091.
- 8 ДЕЛОВОДНИ ПРОТОКОЛ
Година: 1936.
Број: 1– 3010.
- 9 ДЕЛОВОДНИ ПРОТОКОЛ
Година: 1936.
Број: 3011– 5010.
- 10 ДЕЛОВОДНИ ПРОТОКОЛ
Година: 1936– 1937.
Број: 5011– 5550, 1– 1650.
- 11 ДЕЛОВОДНИ ПРОТОКОЛ
Година: 1937.
Број: 1651– 5160.
- 12 ДЕЛОВОДНИ ПРОТОКОЛ

Број
књиге

Година: 1938.

Број: 1– 2990.

13 ДЕЛОВОДНИ ПРОТОКОЛ

Година: 1938.

Број: 2991– 5020.

14 ДЕЛОВОДНИ ПРОТОКОЛ

Година: 1939.

Број: 1– 1320.

15 ДЕЛОВОДНИ ПРОТОКОЛ ДОПИСНИКА ЦПБ ИЗ ПРАГА

Година: 1933– 1935.

Број: 1– 312, 1– 276, 1– 289.

16 ДЕЛОВОДНИК АТЕШЕА ЗА ПРОСВЕТУ

Година: 1938.

Број: 1– 360.

17 РЕГИСТАР

Година: 1932.

Слово: А– Ж.

18 РЕГИСТАР

Година: 1935.

Слово: А– Ж.

19 РЕГИСТАР

Година: 1937.

Слово: А– Ж.

20 РЕГИСТАР

Година: 1939.

Слово: А– Ж.

21 РЕГИСТАР ГЕНЕРАЛНОГ КОНЗУЛАТА У ПРАГУ

Година: 1939.

Слово: А– Ж.

22 ЕВИДЕНЦИЈА СТУДЕНАТА

Година: 1934– 1937.

Слово: А– Ж.

**ИНДЕКСИ
АРХИВСКЕ ГРАЂЕ ФОНДА**

ИМЕНСКИ ИНДЕКС**Б**

БЕНЕШ, ЕДВАРД – ПРЕДСЕДНИК, ПРЕМИЈЕР И
ПРЕДСЕДНИК ЧЕХОСЛОВАЧКЕ

1, 2

БЛУМ, ЕМЕРИК – СТУДЕНТ И КОМУНИСТА

3

БРАДАНОВИЋ, РОКО - ИСЕЉЕНИК И ПОЧАСНИ
ГЕНЕРАЛНИ КОНЗУЛ КЈ У ПРАГУ

4

Г

ГАВЕЛА, БРАНКО – ДИРЕКТОР ХРВАТСКОГ
НАРОДНОГ КАЗАЛИШТА

7

ГАЈДА – ЧЕХОСЛОВАЧКИ ГЕНЕРАЛ И
ПОЛИТИЧАР

1

ГЕЗЕМАН, ГЕРХАРД – ЧЕХОСЛОВАЧКИ
ПРОФЕСОР

3, 5

ГЕРИНГ ХЕРМАН, НЕМАЧКИ РАЈХСМАРШАЛ

2

ГИЛФОРД - ЕНГЛЕСКИ БИСКУП

2

ГОРАЗД – ЕПИСКОП ЧЕХОСЛОВАЧКЕ
ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ

1

ГРДАНИЧКИ ДАМАСКИН – ВЛАДИКА
МУКАЧЕВСКИ (ЧЕХОСЛОВАЧКА)

3

ГРУБЕР, ПЕТАР – ХРВАТСКИ ЕМИГРАНТ

1

Д

ДАНОН, ОСКАР – СТУДЕНТ
КОНЗЕРВАТОРИЈУМА У ПРАГУ

6

ДЕМЕТРОВИЋ – МИНИСТАР ТРГОВИНЕ КЈ

1

ДОБРОВИЋ, НИКОЛА – АРХИТЕКТА

7

К

КОПРИВА, ФРАНТИШЕК – ЧЕХОСЛОВАЧКИ
СПОРТИСТА

3

КОРОШЕЦ, АНТУН – ВОЂА СЛОВЕНАЧКИХ
КЛЕРИКАЛАЦА

1

КАРАЂОРЂЕВИЋ МАРИЈА, КРАЉИЦА

1

КРАМАРЖ, КАРЕЛ – ПРЕДСЕДНИК СТРАНКЕ
НАРОДНИХ ДЕМОКРАТА ЧЕХОСЛОВАЧКЕ

1

КРОФТА, КАМИЉ – МИНИСТАР СПОЉНИХ
ПОСЛОВА ЧЕХОСЛОВАЧКЕ

1, 2

КРСМАНОВИЋ, БРАНКО – СТУДЕНТ
АГРОНОМИЈЕ

6

КУБА, ЛУДВИГ – ИЗДАВАЧ И САКУПЉАЧ
НАШЕ НАРОДНЕ МУЗИКЕ И УМЕТНОСТИ

1

М

МАКСИМОВИЋ, ТОМА – ПРЕДСТАВНИК
ФАБРИКЕ „БАТА” У КЈ

7

МАЛИПЕТР – ПРЕДСЕДНИК ЧЕХОСЛОВАЧКОГ
ПАРЛАМЕНТА

1

МАРИНКОВИЋ, ВОЈИСЛАВ – МИНИСТАР
СПОЉНИХ ПОСЛОВА КЈ

1

МАСАРИК, ТОМАШ – ПРЕДСЕДНИК
ЧЕХОСЛОВАЧКЕ

1

МИХАИЛОВИЋ, ДРАГОЉУБ ДРАЖА – ВОЈНИ
АТАШЕ КЈ У ЧЕХОСЛОВАЧКОЈ

4

Н

НЕШИЋ, ЉУБОМИР – ПОСЛАНИК У СОФИЈИ

1

НОВАК – ЧЕХОСЛОВАЧКИ МИНИСТАР
ТРГОВИНЕ И ИНДУСТРИЈЕ

2

П

ПЕРИЋ, НИНКО – МИНИСТАР КЈ

1

ПРЕЛОГ, ВЛАДИМИР (ВЛАДО) – СТУДЕНТ
ТЕХНИЧКОГ УНИВЕРЗИТЕТА У ПРАГУ

6

ПРИБИЋЕВИЋ, СВЕТОЗАР – БИВШИ
МИНИСТАР КЈ И ЕМИГРАНТ У
ЧЕХОСЛОВАЧКОЈ

1

Р

РАЈАЧИЋ, СТАНОЈЛО – СТУДЕНТ
КОНЗЕРВАТОРИЈУМА

6

РОГОЗ, ЗВОНИМИР – ГЛУМАЦ

7

РУБИЋ, ИВО – ПРОФЕСОР И СЕКРЕТАР
„ЈАДРАНСКЕ СТРАЖЕ” ИЗ СПЛИТА

1

С

СТИНЧИЋ, ВЈЕКОСЛАВ – ПОСЛАНИК
НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ КЈ

1

Х

ХАВЛИЧЕК ЈАРОСЛАВ, ИНЖЕЊЕР И ПОЧАСНИ
КОНЗУЛ КЈ У МОРАВСКОЈ ОСТРАВИ

4

ХЛИНКА, СЛОВАЧКИ ПОЛИТИЧАР

1

ХОЏА МИЛАН, ЧЕХОСЛОВАЧКИ МИНИСТАР

1

ХУС, ЈАН – ЧЕШКИ ВЕРСКИ И НАЦИОНАЛНИ
ЈУНАК

1

Ч

ЧУБРИЛОВИЋ, ВАСА – СТУДЕНТ И ПОКРЕТАЧ
ЛИСТА „БРАТСТВО” У ПРАГУ

1

Ш

ШВЕХЛА – ПРЕДСЕДНИК ВЛАДЕ
ЧЕХОСЛОВАЧКЕ

1

ШО, ЏОРџ БЕРНАРД

2

ШУФЛАЈ, МИЛАН - ХРВАТСКИ ПРОФЕСОР У КЈ

1

ТЕМАТСКИ ИНДЕКС

А

АКТИВНОСТ ЈУГОСЛОВЕНСКЕ КОЛОНИЈЕ И
ЕМИГРАЦИЈЕ У ЧЕХОСЛОВАЧКОЈ

1

Е

ЕКОНОМСКИ ОДНОСИ ИЗМЕЂУ
ЧЕХОСЛОВАЧКЕ И КЈ

2

Ј

ЈУГОСЛОВЕНСКО-ЧЕХОСЛОВАЧКА ЛИГА

1-4

ЈУГОСЛОВЕНСКО-ЧЕХОСЛОВАЧКИ ОДНОСИ

1

П

ПИСАЊЕ ЧЕХОСЛОВАЧКЕ ШТАМПЕ И
ЈУГОСЛОВЕНСКА ПРОПАГАНДНА
АКТИВНОСТ У ЧЕХОСЛОВАЧКОЈ

1

С

СПОЉНОПОЛИТИЧКИ ОДНОСИ
ЧЕХОСЛОВАЧКЕ

1

У

УНУТРАШЊИ ОДНОСИ У ЧЕХОСЛОВАЧКОЈ

1

Ч

ЧЕХОСЛОВАЧКИ КАПИТАЛ У ЈУГОСЛАВИЈИ

2

Ш

ШКОЛОВАЊЕ ЈУГОСЛОВЕНСКИХ УЧЕНИКА И
СТУДЕНАТА У ЧЕХОСЛОВАЧКОЈ

3, 6

Посланство КЈ у Чехословачкој - Праг

Штампа

Архив Југославије

Припрема за штампу

Одељење за сређивање и обраду архивске грађе

Унос текста

Предраг Крејић

Ленка Чуровић

Прелом текста

Ленка Чуровић

Софтвер

Microsoft Windows 10 Pro

Microsoft Word 2013

Писмо

Times_New_Roman

Хардвер

персонални рачунар Intel(R) Core (TM)

ласерски штампач HP Laser Jet Pro MFP M227sdn

Штампање завршено

јул 2024. године



БЕОГРАД, Васе Пелагића 33

Телефони: Централа 3690-252, 3690-253, 3690-261, 3690-262
Директор 3691-007
Факс 3066-635